

La plaça del Mercat de València, en una imatge de principis de segle.

En aquest lloc la Junta de Fe va penjar el mestre Ripoll el dia 31 de juliol de 1826.

Ripoll, la darrera víctima de la creu

El 31 de juliol de 1826 s'executava a València un solsonès de nom Gaetà Ripoll. Era l'última víctima de la Inquisició. Avui dia tan sols el nom d'una plaça del cap i casal recorda aquell home que visqué els seus darrers dies a l'horta de Russafa.

El 31 de juliol de 1826 la ciutadania de València es lliurava a un espectacle sinistre i aterridor.

A la plaça del Mercat del cap i casal, al costat del carrer dels Conills, just davant de la Llotja, s'arrogaven centenars d'encuriosits veïns diposats a seguir l'execució a la forca del darrer hereatge de la santa cristiandat.

Aquell matí, la Junta de Fe, eufemístic títol de l'odiada Santa Inquisició importada de Castella, executava la sentència de mort contra un solsonès de 48 anys d'edat,

Gaetà Ripoll Pla, acusat de ser "*hereje formal y contumaz*".

La brutal sentència va fer trontollar els ressorts del poder monàrquic en mans de Ferran VII i fins i tot va aixecar les protestes més irades de la civilitzada Europa.

Al capdavant, Ripoll, un home humil i, segons diuen els testimonis escrits de l'època, de gran qualitat humana, havia estat víctima del fanatisme religiós, del terrorisme clerical.

Fill del daurador Miquel Ripoll i de Teresa Pla, Gaetà Ripoll Pla va nàixer el 22 de gener de 1778 a

Solsona. Estudià teologia a Barcelona i quan esclatà l'any 1808 la guerra del francès prengué part contra les tropes napoleòniques.

Dos anys més tard, essent oficial, caigué presoner i fou conduït a França, on segons sembla tingué contacte amb els corrents filosòfics de tall rousseauïnà.

L'any 1814 Ripoll tornava a la península, on continuà fent de militar fins que l'any 1823 va ser llicenciat a causa d'haver servit a files durant el període constitucional, molt probablement a la Milícia Nacional de València. Ripoll

finalment quedà dins de la classe d'“indefinitos” i acabà retirant-se a la partida del Perú, llavors pedania de l'actual barri valencià de Russafa, on exercí com a mestre fins la seua captura i mort.

L'arribada de Ripoll a aquelles terres d'horta avui amenaçades per l'ampliació del Port de València degué ser per als seus pobres habitants dedicats al camp tot un esdeveniment.

El 28 de juliol de 1894, amb motiu de la trista efemèride, l'Ajuntament de València publicava un petit article —que traduïm del castellà—, escrit per Tomàs Giménez Valdieso sota el pseudònim de Cazalla, en què es relataven no pocs aspectes del seu pas per aquelles terres a partir dels testimonis de gent de l'horta que havia conegut Ripoll.

“L'edifici —escrivia Cazalla— ocupat per l'escola que regentava Ripoll, l'havien aixecat els veïns de la partida del Perú, ja que aquells catòlics governs no s'ocupaven de coses tan trivials com la instrucció pública. Era una barraca de les que anomenen a l'horta de vuit costelles, amb dos pisos. Es trobava emplaçada a l'entrada de la senda de la qual abans hem fet mèrit com a lloc escollit per Ripoll per a passeig i meditació, entre el camí de Pinedo i el pont de la Lloseta. S'hi havia instal·lat l'escola de xiquetes i l'escola de xiquets. A l'escola de xiquetes s'entrava pel camí de Pinedo, i l'escola de xiquets, anomenada vulgarment l'Escaleta, tenia la porta cap a la part del mar. Avui ha estat reemplaçada la barraca que acollí Ripoll per una alqueria, les senyes de la qual són: camí de Pinedo, trast setè (no té número). S'anomena alqueria del Curro, i hi ha un estanc (...)”

La coneixença de Ripoll, dèiem, causà una gran impressió entre els habitants de l'horta. Tal i com ex-

Placa del mestre Ripoll que degué d'estar posada durant els anys de la República a l'actual plaça de Sant Valero del barri valencià de Russafa. Aquesta placa és la que molt probablement finançaren els republicans valencians per retre homenatge a un dels seus mites més importants.

El mestre Gaetà Ripoll era una persona estimada en l'horta de Russafa per les seues accions caritatives i la seua bonhomia.

pliquen a Tomàs Giménez els testimonis que el conegueren: “Recorda Vicenta que, contra el que s'ha escrit i pintat, Ripoll era alt i de bones carns, duïa barba negra i grans tirabuixons, i que per això l'anomenaven el Polserut.”

Un altre dels cronistes que recullen la història de Ripoll, el polític del segle XIX Salustiano Olózága —que escriví l'article “Un ahorcado de Fernando VII”— fa una descripció acurada del mestre de Russafa: “[...] figura hermosa, gallarda y apacible, de las que

suelen compararse con la del Salvador, con larga y tendida cabellera, que entonces se consideraba como distintivo de masonería.”

Ripoll es negava a menjar carn dolgut que s'haguera de fer mal als animals, es preocupava que els xiquets de les barraques tornaren els fruits del camp que hagueren pogut robar ocasionalment durant del dia, vetllava per l'educació dels menuts, era persona caritativa, i segons diu Olózága, “siempre quería imitar la vida de Jesús”.

L'any 1823, l'església espanyola, començà a queixar-se que sense l'existència del Tribunal de la Santa Inquisició la religió estava perduda i encara la mateixa monarquia. Les pressions sobre Ferran VII perquè es reinstaurara aquell tribunal anaren en augment, tot i que no aconseguiren que el rei s'hi pronunciara. Enmig d'aquest ambient cada bisbe decidí pel seu compte la rehabilitació o no del Tribunal que ara naixia sota el nom de Junta de Fe. València fou la primera ciutat a tenir-ne un. La iniciativa partí l'estiu de

Ripoll, el mite republicà

Com molt bé ha assenyalat el professor valencià Antonio Laguna, Gaetà Ripoll formà, al costat de les figures locals de José Antonio Guerrero i José Cristobal Sorní un dels mites cabdals del republicanisme valencià. "La figura del mestre màrtir —escriu Laguna a *Blasco Ibanez: y el periodismo se hizo combativo*— esdevé la millor prova contra una Església a la qual ja s'ha declarat culpable, i per això va ser objecte de diversos homenatges repetits periòdicament".

Fins i tot el periòdic *La Bandera Federal* va obrir el juny de 1893 una subscripció per a dedicar-li una placa de ferro fos. Un fet que motivaria una certa polèmica quan l'alcalde de València es va negar a deixar que la placa s'instal·lara a l'exposició de Belles Arts que tenia lloc a la Llotja de la ciutat. Aquest rebuig enaltí, com diu Laguna, "el valor del màrtir". La lluita desfermada provocà finalment que a través del regidor republicà Ricard Ibanez es proposara posar el nom del mestre Ripoll a la plaça de la Constitució de Russafa. Una acció que seria durament criticada per *Las Provincias* i per *La Correspondencia de Valencia*. L'ajuntament tombà la proposta, i molt emprenyats, els republicans organitzaren un acte de protesta el 9 de desembre de 1893 al teatre Pizarro en

Blasco Ibanez i 'El Pueblo'. Contribuïren a la formació del mite de Ripoll.

què intervingueren Blasco Ibáñez i Blasco Grajales. Finalment l'agost de 1906 la plaça de la Constitució de Russafa passà a dir-se del Mestre Ripoll.

Actualment València conserva encara el nom del mestre Ripoll en una de les seues places, encara que, amb tota seguretat, a la ciutat molt poca gent coneix la malaurada història del mestre solsonès. **F. V.**

1824 del canonge José María Despujol, governador eclesiàstic de l'arquebisbat fins al nomenament del nou bisbe don Simó López (Nerpio, Múrcia, 1744-València, 1831). Simó López, havia estat un ferm defensor des de les Corts de Cadis de la reimplantació de la Santa Inquisició. Durant els seus mandats al capdavant del bisbat d'Oriola (1815-1824) i de València (1824-1831) aplicà una política en la línia més tradicionalista. Entre les amistats de Simó es comptava Diego de Cádiz un dels membres més antiliberals de les Corts de Cadis. Amb aquesta trajectòria era normal, doncs, que Simó prenguera amb gran zel les regnes de la Junta de Fe.

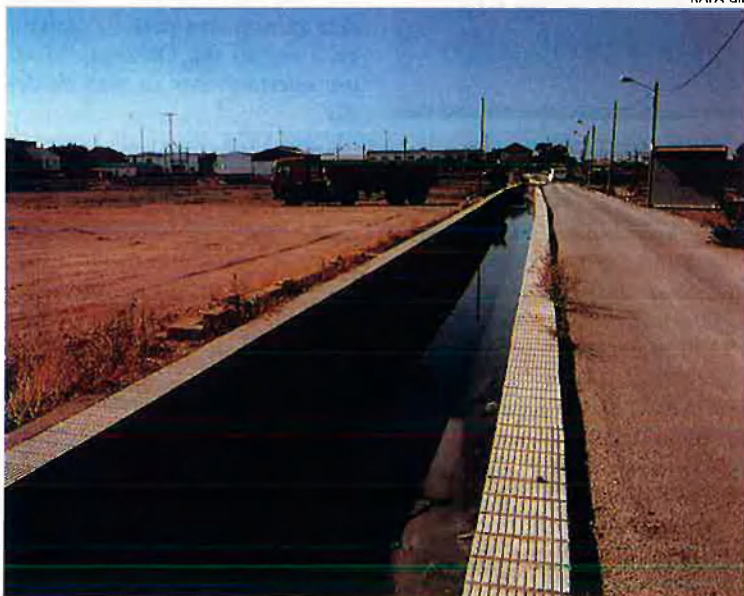
La denúncia feta per una dona de l'horta contra Ripoll de seguida va donar feina als inquisidors de Simó. Però l'únic crim conegut de Ripoll en aquella època d'evolució política i fanatisme reaccionari fou, segons Olózaga que, "en vez de exigir a sus discípulos que, al entrar en ella [en l'escola], dijesen 'Ave-María Purísima', les enseñaba a decir Alabado sea Dios, y que no los llevaba a misa, ni les hacía salir a la puerta cuando las campanillas anunciaban que pasaba el viático por la calle".

El president de la Junta de Fe, Miguel Toranzo y Ceballos, de seguida es posà mà a l'obra. Toranzo, després de sotmetre a examen tretze testimonis, el nom dels quals no es va saber mai, demanà la detenció i l'embargament dels béns de Ripoll el 29 de setembre de 1824.

Si hem de fer cas a Tomàs Giménez, la detenció es produí a la barraca de José Vivó, conegut a l'horta pel malnom de l'Arroser.

"En l'horta —relata Giménez— no saben més que de l'aïllament en què vivia el Polserut; tan sols era trencat per visitar les cases de Mariana Gabino i de José Vivó. A aquella anava durant el dia; a la de Vivó solia acudir de nit per passar la vetllada i allí es trobava xarrant amicablement amb la família de Vivó quan s'hi presentà la ronda que enviava el llautinent, que, per ordre de la Junta de Fe,

Restes del que quedà del camí del Valladar a la pedania de València de la Punta. Molt a prop d'on ha estat pressa aquesta imatge devia trobar-se la casa del Mestre Ripoll.

prengué Ripoll i el conduí a la presó [...]”.

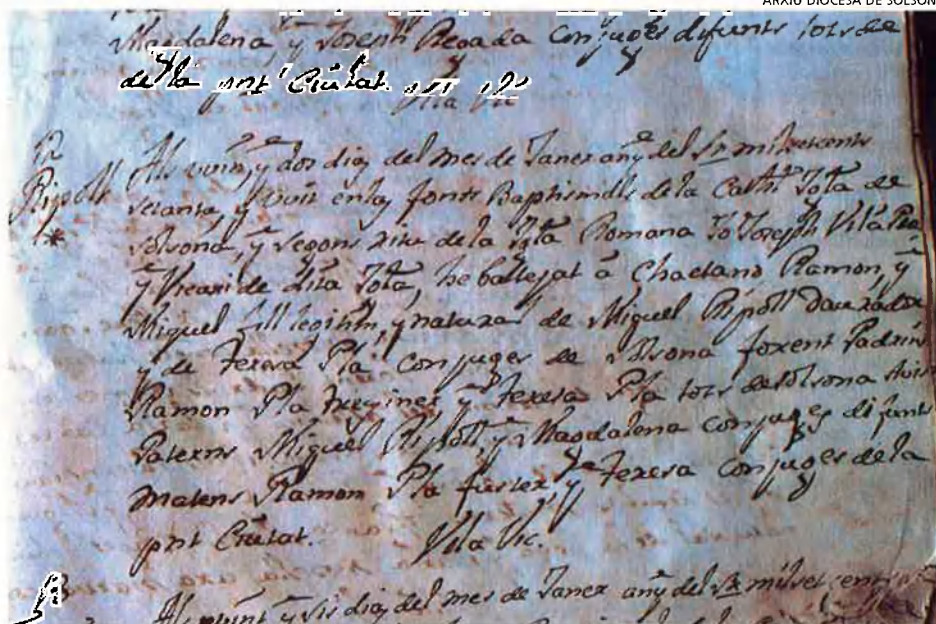
Més endavant afegeix: “No poguérem saber com es deia el llautinent que manava la ronda [...]. Es disputaven llavors el comandament en l'horta Julián Vázquez i Luis Salcedo. El primer no degué manar aleshores, perquè tenia idees liberals. Tal volta exercí el paper de capità dels jueus algun voluntari realista, perquè n'hi havia quatre en la partida. La barraca de l'Arroser, que és on agafaren a Ripoll, estava a la vora del camí del Valladar, i l'edifici que avui ocupa l'antic solar de la barraca té el número 404 del trast sisè.”

És així que el 8 d'octubre de 1824 Ripoll passava a ser un inquilí més de la presó de Sant Narcís, dependència penitenciària municipal destinada a delinqüents comuns i polítics donat que la Inquisició, en tant que òrgan no reconegut pel govern, no disposava de presons pròpies.

Ripoll passà un calvari a la presó que no impedí que el 27 d'aquell octubre li prengueren declaració i el sotmeteren a la instrucció d'un teòleg el nom del qual ens és desconegut. Amb tot, coneixem a través del text d'Olózaiga que el teòleg que interrogà Ripoll assegurà que “*sus fuerzas intelectuales son muy débiles fuera del apego y adhesión a su propio dictamen, que su ignorancia en materia de religión es la mayor y que va acompañada de una gran soberbia de entendimiento*”, i és per això que l'acusava de “*contumaz y hereje formal, que abraza toda especie de herejía*”.

Finalment, després d'un llarg seguit de visites destinades a fer que abjurara les seues idees, el 30 de març de 1826 la Junta de Fe declarava que era “*de parecer que sea relajado Cayetano Ripoll, como hereje formal y contumaz, a la justicia ordinaria*”. L'arquebisbe Simó confirmà la sentència, que fou comunicada a la Real Audiència el dia 3 de juny d'aquell any.

L'Audiència, dòcil a la imposició de la il·legal Junta de Fe, demanà a Solsona la partida de bateig de Ripoll, un document im-

prescindible per demostrar que l'acusat havia estat cristià, condició *sine qua non* per tal de poder condemnar-lo com a herege.

El 21 de juliol arribà de Solsona el document sol·licitat, i l'endemà passaren els actes al relator per tal que en donara compte en la primera audiència. El 27 es veieren i passaren al fiscal i el 29 es dictà sentència d'acord amb la propos-

El bisbe Simó s'atreví a dir pocs dies després de l'execució de Ripoll que havia actuat a contracor i sense tenir cap altra solució.

ta del fiscal. El fiscal, després de deixar clar el crim de Ripoll, afegeix que “*en el día, en ninguna nación de Europa se quema o materialmente se condena a las llamas a los hombres*”, càstig que hom podia haver esperat, i que per tant convenia “*moderar la ejecución de aquellas penas severas, las cuales se resienten de la ferocidad e ignorancia del siglo en que fueron dictadas*”. Per tant, el fiscal proposava que Ripoll morira penjat i després que fóra cremat, crema que havia de figurar-se pintant unes flames en un poal que el botxí col·locaria sota el patíbul. Signaren la sentència, el fiscal Calabuig, el governador Fernando de Toledo, i els magistrats Antonio Aznar, Ramón Vicente, Francisco de Paula Berga i Mariano Herrero. Ripoll no va poder defensar-se davant del tribunal, tampoc no se li va assignar advocat defensor ni en cap moment li van comunicar l'estat de la causa.

Així les coses el 30 de juliol va ser conduït a capella el malaurat mestre d'escola, dos dies abans, segons la crònica de Tomàs Giménez, que explica: “(...) Don Salvador Lorente, que pogué entrar a la capella acompanyant el seu oncle don Bartolomé Lorente Sáez, per ser aquest germà de la Pau i Caritat, ens ha referit l'admirable serenitat que conservà Ripoll durant els tres dies que hi romangué. No tingué un moment de vacil·lació ni tan sols de tristesa. [...] Ripoll fou molestat amb contínues exhortacions. No podien comprendre aquells clergues la dignitat i la fe de Ripoll negant-se a prestar acatament a dogmes i misteris en els quals no creia.

“El visità el seu vertader botxí, l'arquebisbe Simó López, i aquest

Partida de bateig de Gaetà Ripoll procedent dels arxius diocesans de Solsona. Aquest mateix document on es certifica que Ripoll va nàixer el 22 de gener de 1778, fou demanat per les autoritats civils valencianes a fi de comprovar que el solsonès era, o almenys havia estat, cristià i que per tant sí que se'l podia condemnar com a herege.

Possiblement sota aquest edifici estigué l'emplaçament de la barraca construïda pels llauradors de la Punta i de Pinedo, llavors pedanies de Russafa, perquè Ripoll donara classe als xiquets de l'horta. L'edifici original degué conservar-se fins a finals del segle XIX.

cruel prelat s'entestà a obligar Ripoll a besar unes estampetes. Ell, però, no hi consentí. 'De manera', digué per últim iracund l'arquebisbe, 'que vostè no creu'. 'No crec', contestà Ripoll, 'més que en l'existència d'un ésser Suprem.' L'arquebisbe isqué vençut de la capella."

A Ripoll, "el conduïren —explica Giménez— vestit d'hopa negra, emmanillades les mans i muntat en un ase pels carrers de Serrans, Sant Bartomeu, Cavallers i Borseria del Mercat. [...] els carrers de València eren plens d'imatges i de creus. Aquestes últimes recordaven els assassins que llavors es cometien amb més freqüència que ara. Totes les

imatges i creus de la carrera que seguí Ripoll foren cobertes de draps negres. Traieren també dues creus que hi havia als caps de la forca, sens dubte per santificar el terrible aparell. [...] La forca s'aixecava al mercat, al costat de la desembocadura del carrer de Conejos. El què ara és porta d'una orxateria era llavors una capella, que tancava la imatge d'una verge que saludaven els condemnats abans de sofrir el suplici. Cal dir que la forca era una cosa permanent. No es posava ni es llevava com es fa ara amb l'artefacte del garrot. En aquells beneïts dies en què regnaven els frares i tot el món era religiós, funcionava la forca amb una fre-

qüència atterridora, i haguera resultat molt pesat llevar-la i posar-la per a cada víctima. A més a més, els nostres religiosos avis no eren tan impressionables com nosaltres, i compraven tots els matins el menjar del dia davant del cristià i civilitzador aparell de la forca. Quins temps més feliços!"

Segons un article de l'historiador burgalès contemporani Luis Alonso Tejada sobre el mestre Ripoll publicat a la revista *Testimonio* l'any 1975 a aquest l'acompanyà un carmelita fins al patíbul. Quan al condemnat ja li havien posat la soga al coll, el frare li pregà una vegada més que afirmara la seua creença en Déu pare. Ripoll repetí unes quantes vegades la frase "Crec en Déu". Mai, però, digué en "Déu pare". El mestre finalment s'adreçà al carmelita i li digué: "Els homes han jutjat el meu cos. Déu, a la presència del qual vaig ara a comparèixer, jutjarà la meua ànima." Llavors Ripoll mirà el botxí i li demanà que complira el seu deure.

Gaspar Bono Serrano, aleshores un jove eclesiàstic, va deixar un testimoni impressionant del succés al seu llibre *Suplicio de un deïsta*, publicat l'any 1870 i part del qual també es recull a l'article de Alonso Tejada.

"Tardó —relata Bono— mucho en expirar, ya porque aquel hombre extraordinario estaba en tan espantoso trance más firme y entero que muchos de los que nos hallábamos presentes, ya también porque el verdugo era de muy pocas carnes..."

"Tampoco se le puso la hopa con que morían otros reos. Iba muy pobremente vestido, con pantalón negro y chaqueta del mismo color, sin medias, y con zapatos viejos, atados con la bramante. Uno de ellos se le desprendió del pie a los movimientos y sacudidas violentas del ejecutor."

Arribats ací reprenem el relat de Giménez: "Planells (un dels testimonis de què se serveix l'autor de l'article) ens digué, respecte a l'execució de Ripoll, que

l'única cosa que recordava és que venint de l'Escola Pía [...] veié en el Pla del Remei molta gent amuntegada al llarg de la barana del riu. S'hi acostà i veié un tonell gargotejat i li digueren que contenia el cos d'un heretge que havien penjat."

Efectivament el cadàver el ficaren dins d'una bóta que pintaren amb flames i serps i la llançaren al llit del riu Túria, just enfront del que avui coneixem a la ciutat de València com el Passeig de l'Albereda. Segons la crònica de Giménez, "En el riu romangué [el cadàver de Ripoll] tot el dia, fins que, recollit pels Germans de la Pau i Caritat, fou conduït al cementiri de Carraixet, on se li va donar sepultura."

L'execució degué impressionar molt els qui la presenciaren. Ateinent el que diu Alonso Tejada, el carmelita Guillén que acompanyà Ripoll a la forca caigué malalt de la impressió. Gaspar Bono Serrano manifestà en la cel·la del seu amic frare el seu profund sentiment de rebuig per la mort de Ripoll, "como lo manifestaban —relata Bono—, aunque con más disimulo y cautela, muchos habitantes de Valencia".

A Bono, però, l'escoltava darrere la porta el pare provincial dels carmelites, motiu pel qual també ell va ser denunciat a la Junta de Fe, què pogué evitar gràcies al pare Guillén.

Tres dies després de l'execució, l'arquebisbe Simó publicava una pastoral en què afirmava: "Luchábamos contra nosotros mismos, por no relajarlo a la justicia secular. Lo relajamos, en fin con harto dolor nuestro, y no fue poco lo que subió de punto, cuando sentenciado por la Real

ARXIU

panya corregué ràpidament la notícia a pesar que no hi havia llibertat de premsa, mentre que a la resta del continent els diaris esbombaven l'escàndol —cal dir que no exempts d'una bona dosi de fantasia— enmig d'un clima de crispació política.

A l'estat espanyol, en canvi, i segons que diu l'historiador José Manuel Cuenca, "la presa de contacte de l'Espanya 'oficial' amb el drama esdevingut a la ciutat del Túria fou silenciosa".

Per fi les protestes dels diplomàtics i l'enrenou muntat per la premsa estrangera feren reaccionar el govern de Madrid. És llavors quan

el ministre Calomarde demana informes a l'Audiència de València, que es limità a enviar a la capital de l'estat la documentació del procés incoat contra Ripoll.

El govern censurà severament l'actuació de l'Audiència i el mateix Calomarde va assenyalar que la Junta de Fe no era cap tribunal, donat que el seu restabliment no havia estat autoritzat pel rei.

A pesar d'això, la Junta de València continuà funcionant alguns anys més, tot i que ja no va actuar amb la bel·ligerància que emprà contra Ripoll i que limità la seua actuació als clergues de l'arxidiòcesi de València. Aquests fets posaren de relleu la voluntat de Ferran VII de no restablir la Inquisició. Es produí llavors la revolta dels malcontents a Catalunya, on Ferran VII es traslladà el setembre de 1827 i ordenà reprimir la sublevació. Des de llavors el rei establí llaços cordials amb la naixent burgesia catalana, agraïda per la repressió dels malcontents.

L'enforcament de Ripoll escandalitzà la premsa liberal estrangera i els diplomàtics destinats a Madrid.

Sala del Crimen a la pena capital, eludió todas nuestras prevenções y dejó burladas nuestras solicitudes y empeños en procurarle hasta el último momento su desengaño, su reconciliación con la Santa Iglesia y su salvación."

El mal, però, no anava a esborrar-se amb una simple pastoral. El mal fet a Ripoll era el mal fet també a una Europa que justament llavors lluitava per les seues llibertats i que avançava pel camí de la civilització. A Es-

Gravat de Goya representant un condemnat camí d'un acte de fe. Ripoll es veié sotmès a una humiliació molt semblant a aquesta, hagué de recórrer muntat en un ase els principals carrers del centre històric de València fins arribar al patíbul.

Gravat de Goya que representa el turment infligit a un presoner de la Inquisició. El mestre Ripoll passà pels rigors de la presó al desaparegut establiment penitenciari de Sant Narcís. Durant el seu captiveri fou sotmès a pressions molt fortes i a privacions a fi que reconguera la seua heretgia.

ARXIU

Finalment, el dia 5 d'octubre de l'any 1829, Roma atorgava al tribunal de la Rota de la Nunciatura de Madrid jurisdicció en les causes de fe. La Inquisició perdia així tota esperança de restablir-se.

L'execució brutal, injustificada i estúpida d'un humil mestre d'escola solsonès, Ripoll, havia estat el desencadenant d'un seguit d'esdeveniments importants en la història europea. Fóra bo que la història de Gaetà Ripoll servira de reflexió als actuals dignataris de l'església valenciana. Una església que no tan sols viu de l'oblit d'aberracions com aquesta, ocorreguda fa mes d'un segle, sinó que a més a més s'entesta a restablir la memòria d'arquebisbes com Mayoral que, a l'igual que Simó, condemnaren a les tenebres de la irracionalitat el poble valencià.

Francesc Viadel

VINE I GAUDEIX DE LA XARXA D'ALBERGS DE CATALUNYA

COMA-RUGA Santa Maria del Mar Tel. 972 65 00 68	DELTEBRE Mn. Antoni Batlle Tel. 977 48 01 36	ALTAFULLA Casa Gran Tel. 977 85 07 70	BARCELONA Mare de Déu de Montserrat Tel. 93 710 51 51	CABRERA DE MAR Torre Ametller Tel. 93 758 44 43	CANYAMANS Mas Silvestre Tel. 93 795 50 14
LA SEU D'URGELL La Vallina Tel. 973 35 58 97	EL MASMOU Josep M. Batista i Rocà Tel. 93 555 98 08	FIGUERES Tramuntana Tel. 972 50 72 13	GIROMA Cervera de Girona Tel. 972 21 80 03	LA MOLINA Mare de Déu de les Neus Tel. 972 59 20 12	
EMPURIES Empuries Tel. 972 77 12 00	L'ESPLUGA DE FRANCOI Jaume I Tel. 977 67 03 56	LLEIDA Sant Anastasi Tel. 973 36 00 89	MAHESA Del Carme Tel. 93 375 03 39	MURIA Pic de l'Aliga Tel. 972 73 20 48	
OLOT Torre Malagrida Tel. 972 26 42 00	PLANOLÉS Pere Figuera Tel. 972 73 61 77	POBLE NOU DEL DELTA L'Encanyissada Tel. 977 74 22 03	TARRAGA Ca n'Aleix Tel. 973 31 30 52	VIC Canonge Collet Tel. 93 885 40 36	LES Matacabòs Tel. 973 64 80 48
SALARDÚ Era Garona Tel. 973 64 52 71	BANYOLES Banyoles Tel. 972 57 54 54	MAIES Rectoria de la Selva Tel. 973 49 50 55	CASTELLBELL I EL ULIAR V. A. d'ors de Baix Tel. 93 828 22 36	Per a joves, grups i famílies	

TELÈFON D'INFORMACIÓ I RESERVES
93 483 83 63

Turisme Juvenil de Catalunya, s.a.

